

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

Factors Related Local Herbal Use Behavior Towards Self Care among Village Health Volunteers in Mae-Rai, Mae-Jan District, Chiang-Rai

ปาไลกา เวชกุล

Palika Wetchakul

สำนักวิชาแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
School of Medicine, Walailak University

วิริญญา เมืองช้าง

Wirinya Mueangchang

คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
School of Medicine, University of Phayao

จตุรรัตน์ ภูบรรทัด

Jutarat Poobantad

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแม่ไร่
Mae Rai Tambon Health Promoting Hospital

E-mail: palika.wet@gmail.com, wirinya.no@up.ac.th and jutarat.poobantad@gmail.com

(Received : October 12, 2020 Revised : March 26, 2021 Accepted : April 5, 2021)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบภาคตัดขวาง (Analytic cross-sectional study) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำ ปัจจัยเอื้อและปัจจัยเสริม กับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองด้วยสมุนไพรของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเขตตำบลแม่ไร่ (อสม. ตำบลแม่ไร่) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงกันยายน พ.ศ.2563 และมีวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงของเครื่องมือวิจัย (Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านของตำบลแม่ไร่ จำนวน 154 คน วิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา

(Descriptive statistics) สถิติเชิงวิเคราะห์ (Analysis statics) โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยสถิติ Fisher's exact test สถิติต่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Peason's Product Moment Correlation Coefficient)

ผลการศึกษาพบว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม. ตำบลแม่ไร่) ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 55.2) มีพฤติกรรมการใช้สมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัจจัยนำเรื่องประสบการณ์การทำงานของ อสม.แม่ไร่ ที่แตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยเอื้อการได้มาซึ่งสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของ อสม.แม่ไร่ มีความสัมพันธ์ทางบวกระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = .473$) และปัจจัยเสริมข้อมูลการได้รับข่าวสารด้านการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอสม. ตำบลแม่ไร่ มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = .534$) ซึ่งข้อมูลพฤติกรรมการใช้สมุนไพรของ อสม. ตำบลแม่ไร่ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และมีความสัมพันธ์เชิงบวกของความรู้และทัศนคติในการใช้สมุนไพรของ อสม. ตำบลแม่ไร่ ส่วนปัจจัยนำด้านความรู้และทัศนคติมีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพร จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลมาวางแผนเพื่อทำการส่งเสริมให้ อสม. ตำบลแม่ไร่ ได้มีความรู้เกี่ยวกับการใช้และความปลอดภัยของสมุนไพรในการดูแลสุขภาพ เมื่อ อสม. ตำบลแม่ไร่ ได้มีความรู้ที่ถูกต้องก็จะสามารถช่วยในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในการใช้สมุนไพรได้อย่างถูกต้องแก่ประชาชนที่ตนได้รับผิดชอบในหมู่บ้าน

คำสำคัญ: พฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพร อาสาสมัครสาธารณสุข การดูแลสุขภาพตนเอง

Abstract

A descriptive cross - sectional study aimed to survey factors related with people's behavior towards self-care among village health volunteers and study to survey factors related with to leading factors, supporting factors and auxiliary factor with the relationship of personal factors of the daily use of herbs of among village health volunteers in Mae-Rai, Mae-Jan district, Chiang-Rai. The data was collected between August and September, 2020 and used questionnaire for to collect data. The data were collected by using a questionnaire that was validated for the research tool's validity from experts in the amount of 3 people. Totally, 154 health volunteers were selected. Descriptive statistics and analysis statics using Fisher's exact test and Peason's Product Moment Correlation Coefficient were applied for statistical analysis.

A result of the survey results shows that the predisposing factors for work experience of health volunteers were different correlated with the behavior of using traditional herbs in health care statistical significance of difference at .05. The supporting factors to the acquisition of traditional herbs for self- care of health volunteers had a moderately relationship.

Statistically significant at .05 ($r = .473$) and the auxiliary factor to receiving information on the use of traditional medicinal plants in self-care of the volunteers. Mae Rai sub-district had a moderately relationship Statistically significant at .05 ($r = .534$) The study suggested that an information from studies applied to promote health volunteers about proper use and safety of herbal medicines in healthcare. If volunteers can use herbal medicine properly, they will be able to distribute the knowledge on herbal medicine to the community.

Keywords: Behavior of using medicinal plants, Health volunteers, Self-care

บทนำ

การใช้สมุนไพรเพื่อประโยชน์ด้านต่าง ๆ เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์อย่างหนึ่งที่มีการสะสม และสืบทอดความรู้กันมาอย่างยาวนาน โดยบรรพบุรุษได้ศึกษา และค้นพบประโยชน์ของพืชสมุนไพรนอกจากเป็นอาหารแล้ว ยังมีประโยชน์ต่อการรักษาโรคด้วย โดยองค์ความรู้เหล่านี้มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อดูแลตนเอง ครอบครัว และสังคมที่อาศัยอยู่ซึ่งต่อมาได้มีการแพทย์แผนปัจจุบันเข้ามาทำให้การใช้สมุนไพร หรือการแพทย์พื้นบ้านได้ถดถอยลงไป แต่ส่วนหนึ่งนั้นยาแผนปัจจุบันมีอากรักษาให้หายขาด หรืออาจมีราคาที่สูง จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่หันกลับมาใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาตัวเอง และครอบครัวกับอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย และเพื่อลดผลกระทบจากสารเคมีในการใช้ยาแผนปัจจุบัน ประกอบกับปัจจุบันมีการส่งเสริมให้ใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาตลอดจนการดูแลสุขภาพมากยิ่งขึ้นองค์การอนามัยโลกยังเล็งเห็นถึงความสำคัญของการใช้สมุนไพรมาพัฒนาเพื่อดูแลสุขภาพ มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นอาหาร รักษา และประโยชน์มากยิ่งขึ้น (Woradet et al., 2015) ในปี พ.ศ. 2562 มีการร่างพระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์สมุนไพร พ.ศ. 2562 ขึ้น เพื่อสนับสนุนการผลิตยาจากสมุนไพรอย่างมีคุณภาพ การขึ้นทะเบียนตำรับยา การขออนุญาตต่างๆ เกี่ยวกับการประกอบการผลิตภัณฑ์สมุนไพร เพื่อให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีความปลอดภัย และคุณภาพระดับสากล สามารถนำมาทดแทนการนำเข้ายาแผนปัจจุบันและผลิตภัณฑ์อาหารเสริมจากต่างประเทศ (Herbal Products, 2019)

ในสังคมไทยมีการใช้สมุนไพรเพื่อเป็นอาหาร และยารักษาโรคมาอย่างยาวนาน โดยมีแพทย์พื้นบ้าน หรือการแพทย์แผนไทยที่เป็นแหล่งสนับสนุนการรักษาด้วยสมุนไพร การให้คำแนะนำแก่ผู้ป่วย หรือประชาชนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (ปี พ.ศ. 2560-2564) แสดงไว้ว่าชุมชนและสังคมต้องมีความพอเพียงทางสุขภาพ มีศักยภาพ การเรียนรู้ และร่วมจัดการสุขภาพ โดยสามารถใช้ประโยชน์ทั้งจากภูมิปัญญาสากล และภูมิปัญญาไทยได้อย่างรู้เท่าทัน และสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของระบบสุขภาพโดดเด่นการแพทย์แผนไทย สมุนไพรและการแพทย์ทางเลือก (National Health Commission: NHC Version 12 Ministry of Public Health, 2019) ซึ่งนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 4(พ.ศ. 2520-2524) มีการริเริ่มจัดตั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อเป็นแกนนำสำคัญในการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ สํารวจ ดูแลระบบสุขภาพของประชาชนในชุมชน และต่อมานโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

แห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) มีการส่งเสริมให้ใช้สมุนไพรในการสาธารณสุขมูลฐาน เพื่อให้ประชาชนได้เลือกใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ และรักษาอาการเจ็บป่วยข้างต้นมากขึ้นจนปัจจุบัน (Mattavangkul, 2019) ซึ่งในเมื่อมีการสนับสนุนการใช้สมุนไพรที่มากขึ้น อสม. จึงจำเป็นต้องมีข้อมูลเรื่องสมุนไพรครัวเรือนเบื้องต้นมากขึ้นตามไปด้วย จากการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการใช้สมุนไพรท้องถิ่นเพื่อหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใช้ในสปาไทยของกลุ่ม อสม. ตำบลถนนโพธิ์ อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา พบว่ากลุ่มตัวอย่างจะตระหนักถึงประโยชน์และความเชื่อในสรรพคุณสมุนไพรที่เลือกมาใช้ในชีวิตประจำวัน และสามารถนำไปใช้พัฒนาชุมชนได้จริง (Buddalerd, 2018) ดังนั้นหาก อสม. ประจำชุมชนนั้นมีความรู้ด้านสมุนไพรจะสามารถนำไปสู่การดูแลสุขภาพเบื้องต้นของคนในชุมชน และอาจนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดสมุนไพรนั้นเพื่อพัฒนาแหล่งชุมชนที่อยู่อาศัยด้วย การศึกษาครั้งนี้สนใจที่จะศึกษาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพตนเองด้วยสมุนไพรของอสม.ตำบลแม่ไร่ และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำ ปัจจัยเอื้อ และปัจจัยเสริม กับพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพตนเองด้วยสมุนไพรของ อสม.ตำบลแม่ไร่ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาชุมชนทั้งด้านสุขภาพ และเศรษฐกิจได้ในอนาคต จากการศึกษาด้านปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านความรู้ ปัจจัยด้านแรงสนับสนุนทางในการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเอง ต่างเป็นปัจจัยที่อาจมีความสัมพันธ์กับการใช้สมุนไพรของประชากรด้วยกันทั้งสิ้น (Hemtrakoonwong et al., 2020)

โดยการศึกษาพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองเบื้องต้นของ อสม. ซึ่งเป็นผู้นำด้านการดำเนินงานพัฒนาสุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agents) พฤติกรรมด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชน และดำรงตนเป็นตัวอย่างที่ดีสื่อข่าวสารสาธารณสุขระหว่างเจ้าหน้าที่และประชาชนในหมู่บ้านให้การส่งเสริมสุขภาพ ควบคุม และป้องกันโรค โดยให้คำแนะนำ ถ่ายทอดความรู้แก่เพื่อนบ้านและแกนนำสุขภาพประจำครอบครัว แกนนำชุมชนในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพพลานามัยให้แข็งแรง และเกิดการเจ็บป่วยน้อยที่สุดทั้งนี้ในภาคเหนือยังมีการใช้การแพทย์พื้นเมืองอยู่มาก ประชากรยังมีการดำเนินชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก คณะผู้ศึกษาจึงเลือกตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งสมุนไพรหลายชนิด โดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแม่ไร่ (รพ.สต. แม่ไร่) ตั้งอยู่ที่ 149 หมู่ 7 ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เป็น รพ.สต. ประจำตำบลมีระยะห่างจากตัวอำเภอแม่จันไปทางทิศเหนือ 13 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเมืองเชียงราย 43 กิโลเมตร โดยจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 2,842 ครัวเรือน มีประชากรจำนวนทั้งหมด 11,224 คนประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก จากข้อมูลการสำรวจภาวะการเจ็บป่วยของประชากรภายในตำบลแม่ไร่พบว่า ในปี พ.ศ. 2559-2563 ประชากรในตำบลมีภาวะการเจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูงมากที่สุด รองลงมาคือ โรคเบาหวาน และการติดเชื้อของทางเดินหายใจ ตามลำดับ(ข้อมูลจาก รพ.สต. แม่ไร่ เรื่อง โรคที่สำคัญปีงบประมาณ 2559-2563) นอกจากนี้ตำบลแม่ไร่ยังมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เช่น คนพื้นราบ คนเผ่าอาข่า คนเผ่าไตเย่า เป็นต้น ซึ่งการเจ็บป่วยของประชากรเกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ ในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการรับประทานอาหารเมื่อเจ็บป่วยประชากรในชุมชนจะเดินทางมาเข้ารับการรักษาเบื้องต้นที่ รพ.สต.แม่ไร่เป็นจำนวนมาก ดังนั้นหาก อสม. ในพื้นที่มีความรู้และมีพฤติกรรมในการใช้สมุนไพรที่ถูกต้องถือเป็นแบบอย่างที่ดีใน

การดูแลสุขภาพแบบพึ่งพาตนเอง ก็จะเป็นกำลังสำคัญในการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดพฤติกรรมการใช้สมุนไพรที่ถูกต้องทั้งนี้ยังช่วยลดปัญหาความแออัดในสถานพยาบาลตลอดจนการมีสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน ผลการศึกษาครั้งนี้จะนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพรวมถึงการนำไปใช้ในการพัฒนางานด้านการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเองและเกิดการพัฒนาย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองด้วยสมุนไพรของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเขตตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำ ปัจจัยเอื้อ และปัจจัยเสริม กับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองด้วยสมุนไพรของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเขตตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการศึกษาเป็นเชิงวิเคราะห์แบบภาคตัดขวาง (analytic cross-sectional study) เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือน สิงหาคมถึงกันยายน พ.ศ.2563

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็น อสม. ตำบลแม่ไร่จำนวน 154 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบทดสอบ โดยเครื่องมือแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงของเครื่องมือวิจัย (Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ได้ค่าความตรงตามเนื้อหาของแบบสอบถามในแต่ละด้านได้ค่าความตรงเนื้อหาเท่ากับ 0.75, 0.8, 0.85, 0.87, 0.92, 0.98 และ 0.67ตามลำดับ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 8 ข้อ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน อาชีพอายุงานการเป็น อสม. และปัจจุบันโรคประจำตัว

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทัศนคติต่อการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง จำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง จำนวน 20 ข้อ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง จำนวน 20 ข้อ

ส่วนที่ 5 ข้อมูลความสะดวกในการได้มาซึ่งสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง จำนวน 3 ข้อใหญ่ แบ่งเป็น 13 ข้อย่อย

ส่วนที่ 6 ข้อมูลการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง จำนวน 3 ข้อใหญ่ แบ่งเป็น 18 ข้อย่อย

ส่วนที่ 7 ข้อเสนอแนะปัญหาของการใช้ยาสมุนไพร

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง มีดังนี้ หลังจากโครงร่างวิจัยได้รับการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยพะเยา (เอกสารรับรอง เลขที่ 1.1/009/63 และได้รับการรับรองเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2563) ผู้วิจัยจึงเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูล และผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย ประโยชน์ที่คาด

ว่าจะได้รับ ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล และสิทธิในการถอนตัวจากการวิจัย รวมทั้งแจ้งว่าข้อมูลจะได้รับการเก็บรักษาเป็นความลับและนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น โดยจะนำเสนอข้อมูลในภาพรวม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยแพทย์แผนไทยประยุกต์ ประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลแม่ไร่ โดยมีการนัดพบกลุ่มตัวอย่าง แนะนำตัว ดำเนินการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง (ข้อ 2) และให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในสิงหาคมถึงกันยายน พ.ศ.2563

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายลักษณะของข้อมูลทั่วไป ความเข้าใจ ทศนคติ พฤติกรรมการใช้ยาสมุนไพร

2. สถิติเชิงวิเคราะห์ (Analysis Statics) โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยสถิติ Fisher's exact testหาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

3. สถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Peason's Product Moment Correlation Coefficient) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำ ปัจจัยเอื้อ และปัจจัยเสริมกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงรายโดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาความสัมพันธ์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (r) ดังนี้

± 0.81 ถึง ± 1.00 หมายถึง มีความสัมพันธ์ระดับสูงมาก

± 0.61 ถึง ± 0.80 หมายถึง มีความสัมพันธ์ระดับสูง

± 0.41 ถึง ± 0.60 หมายถึง มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง

± 0.21 ถึง ± 0.40 หมายถึง มีความสัมพันธ์ระดับต่ำ

± 0.00 ถึง ± 0.20 หมายถึง มีความสัมพันธ์ระดับต่ำมาก

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของอสม. ตำบลแม่ไร่ จำนวน 154 คน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 72.1 อยู่ในกลุ่มช่วงอายุ 40-54 ปีจำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มระดับประถมศึกษา จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 58.4 การประกอบอาชีพส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไปจำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 46.1 ประสบการณ์ทำงานของ อสม. ตำบลแม่ไร่ ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มต่ำกว่า 10 ปีจำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 51.3 ส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัว จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 70.8 รายได้เฉลี่ยต่อปีส่วนใหญ่ต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 49.4 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลของอสม. ตำบลแม่ไร่ กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอสม. (N=154)

ข้อมูลทั่วไป	ระดับพฤติกรรมการใช้สมุนไพร		ค่าเฉลี่ย	p-value
	ต่ำ	ปานกลางและสูง		
เพศ			2.18	0.14
ชาย	19 (35.2)	24 (24)		
หญิง	35 (64.8)	76 (76)		
อายุ (ปี)			3.49	0.16
25-39	12 (22.2)	17 (17.0)		
40-54	28 (51.9)	42 (42.0)		
55-69	14 (25.9)	41 (41.0)		
ระดับการศึกษา			5.08	0.16 +
ไม่ได้เรียนหนังสือ	2 (3.7)	1 (1)		
ระดับประถมศึกษา	26 (48.1)	64 (64)		
ระดับมัธยม-อนุปริญญา	24 (44.4)	30 (30)		
ปริญญาตรี	2 (3.7)	5 (5)		
อาชีพ			2.30	0.52 +
รับจ้างทั่วไป	28 (51.9)	43 (43)		
ค้าขาย	13 (24.1)	21 (21)		
เกษตรกร	9 (16.7)	26(26)		
ว่างงาน	4 (7.4)	10(10)		
ประสบการณ์การเป็น อสม.			6.08	0.01*
ต่ำกว่า 10 ปี	35 (64.8)	44 (44.0)		
10 ปีขึ้นไป	19 (35.2)	56 (56.0)		
โรคประจำตัว			0.21	0.65
ไม่มี	37 (68.5)	72 (72)		
มี	17 (31.5)	28 (28)		
รายได้เฉลี่ย (บาท)			4.95	0.16+
ต่ำกว่า 5,000	21 (38.9)	55 (55.0)		
5000-10,000	27(50)	36 (36.0)		
10,001-15,000	4 (7.4)	8 (8.0)		
มากกว่า 15,000 ขึ้นไป	2 (3.7)	1 (1.0)		

+ Fisher's Exact test

2. ความรู้ในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอสม. ตำบลแม่ไร่ พบว่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองโดยรวมในระดับปานกลาง ($M = 1.81, SD = .47$) ทักษะการที่มีต่อการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองโดยรวมในระดับปานกลาง ($M = 1.92, SD = .54$) การได้มาซึ่งสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองโดยรวมในระดับปานกลาง ($M = 2.00, SD = .46$) การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการใช้สมุนไพรพื้นบ้านโดยรวมในระดับปานกลาง ($M = 1.74, SD = .59$) และพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองโดยรวมในระดับปานกลาง ($M = 1.75, SD = .62$) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ระดับความรู้ ทักษะการได้มาซึ่งสมุนไพรการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน และพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอสม. ตำบลแม่ไร่ (N=154)

ปัจจัย	Mean	SD	ระดับ					
			สูง		ปานกลาง		ต่ำ	
			จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ความรู้ในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง	1.805	0.472	5	3.3	114	74	35	22.7
ทักษะการที่มีต่อการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง	1.922	0.543	17	11	108	70.1	29	18.8
การได้มาซึ่งสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง	2	0.457	16	10.4	122	79.2	16	10.4
การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน	1.740	0.592	12	7.8	90	58.4	52	33.8
พฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง	1.747	0.622	15	9.7	85	55.2	54	35.1

3. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำ ปัจจัยเอื้อ และปัจจัยเสริมกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอสม. ตำบลแม่ไร่

3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านปัจจัยนำกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอสม. ตำบลแม่ไร่ พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเอง มีความสัมพันธ์กับ

พฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.078$) และทัศนคติที่มีต่อการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.225$)

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านปัจจัยเอื้อกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอสม. ตำบลแม่ไร่ พบว่า การได้มาซึ่งสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองอย่างนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.001$) โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันระดับปานกลาง

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านปัจจัยเสริมกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอสม. ตำบลแม่ไร่ พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองอย่างนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.001$) โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันระดับปานกลาง (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำ ปัจจัยเอื้อ และปัจจัยเสริมกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอสม. ตำบลแม่ไร่ (N=154)

ปัจจัย	พฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง	
	r	p-value
ปัจจัยนำ		
ความรู้ในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง	0.143	0.078
ทัศนคติที่มีต่อการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง	0.098	0.225
ปัจจัยเอื้อ		
การได้มาซึ่งสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง	0.473	> 0.001*
ปัจจัยเสริม		
การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง	0.534	>0.001*

การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยนำเรื่องประสบการณ์การทำงานของอสม. ตำบลแม่ไร่ ที่แตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ ($\bar{x} = 6.081$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = 0.014$) โดยระยะเวลาการเป็น อสม. ตำบลแม่ไร่ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปมีพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพระดับปานกลางและสูง แต่ระยะเวลาการเป็น อสม. ตำบลแม่ไร่ต่ำกว่า 10 ปีมี

พฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพอยู่ในระดับต่ำ สามารถอธิบายได้ว่า อสม. ตำบลแม่ไร่ ที่ทำงานเป็นเวลานานมีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมานานกว่า มีการเรียนรู้ อบรม และการเข้าร่วมโครงการเสริมความรู้จากภาครัฐด้านสาธารณสุขและการใช้สมุนไพรในชุมชน จึงส่งผลให้ประสิทธิภาพการทำงานของอสม. ตำบลแม่ไร่ ที่มีระยะเวลาการทำงานนานกว่ามีพฤติกรรมการใช้สมุนไพรได้ดีกว่า อสม. ตำบลแม่ไร่ที่มีระยะเวลาการทำงานน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของจักรีว่า อสม. ที่มีระยะเวลาการเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขต่างกัน มีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพประชาชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (Phdthapee & Prasertsuk , 2015) และการศึกษาระยะเวลาการเป็นอสม. กับกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพประชาชนในชุมชน แสดงให้เห็นว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีอายุการทำงานมากกว่าสามารถร่วมกระบวนการวางแผนด้านสุขภาพ การให้ความรู้ กระตุ้นการเรียนรู้ด้านสุขภาพของคนในชุมชนได้ดีกว่าอสม. ที่มีอายุงานที่น้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Chanada, 2016) นอกจากนี้ยังพบว่าระยะเวลาในการปฏิบัติงานที่ต่างกันมีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอสม. แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งจากการศึกษาแสดงไว้ว่าอสม. ที่มีอายุงานมากกว่าจะมีบทบาทหน้าที่ในการทำงานด้านต่างได้ดีกว่าอสม. ที่เข้ามาใหม่ (Phatnaree, 2007) เช่นเดียวกับการรายงานระยะเวลาการเป็นอสม. ที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในโครงการเมืองไทยแข็งแรงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Patcharin, 2004) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งมีความสัมพันธ์ทางบวก ระดับต่ำกับการดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพเชิงรุกของอสม. อำเภอตากสินจังหวัดกาฬสินธุ์ ($r = .209$) อีกด้วย (Aphin, 2011)

ส่วนปัจจัยด้านเพศ อายุระดับการศึกษา อาชีพ โรคประจำตัว และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ไม่มีความสัมพันธ์ด้านพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอสม. ตำบลแม่ไร่อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาได้รับการอบรมจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพไปในแนวทิศทางเดียวกัน ประกอบอาชีพคล้ายคลึงกัน ทุกเพศสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับยาสมุนไพรได้เหมือนกันซึ่ง อสม. ตำบลแม่ไร่ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40-54 ปี มีประสบการณ์เกี่ยวกับการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลตนเองมาในระดับหนึ่ง จึงอาจส่งผลให้มีพฤติกรรมการใช้ยาสมุนไพรที่ไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้การใช้ยาสมุนไพรเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตามบรรพบุรุษเป็นส่วนใหญ่ แม้ไม่มีรายได้ก็สามารถปลูกหรือหาในป่าระแวกชุมชนได้จึงทำให้ระดับการศึกษาและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ยาสมุนไพรเช่นกัน และปัจจุบันในทางระบบสาธารณสุขได้มีการส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรก่อนไปพบแพทย์เพราะฉะนั้นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านทุกคนต้องมีความรู้ และได้รับการอบรมเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรอย่างถูกวิธีเพื่อเป็นพื้นฐานในการดูแลสุขภาพตนเองและประชาชนในชุมชน ดังนั้นจึงไม่พบความสัมพันธ์ในปัจจัยกลุ่มนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาของจารูวรรณศรีสร้อย และนวรรตน์ ยับยั้งที่พบว่าเพศอายุสถานภาพสมรสระดับการศึกษาอาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการรับประทานยาสมุนไพร (Jaruwat, 2007), (Nawarat, 2012) นอกจากนี้ปัจจัยด้านคุณลักษณะทางประชากรและสังคมพบว่าเพศอายุสถานภาพสมรสระดับการศึกษาอาชีพและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้ยาสมุนไพรของผู้ป่วยโรคเบาหวานด้วย (Pimpa, 2003)

และจากการศึกษาพบว่าด้านความรู้ไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรของ อสม. ตำบลแม่ไร่ การศึกษาครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างมีการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน หรือสมุนไพรครัวเรือนในการดูแลตัวเองอยู่บ้าง อาจจะมาจากการบอกเล่าของบุคคลในบ้าน อาทิ บิดามารดา ปู่ย่าตายาย เป็นต้น ซึ่งแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างไม่มีความรู้โดยตรง แต่สามารถใช้สมุนไพรกับอาการที่พบบ่อยได้ถูกต้อง ซึ่งมีการรายงานก่อนหน้านี้ถึงการใช้สมุนไพร ขึ้นอยู่กับการอาศัยอยู่ร่วมกันกับบิดามารดาในบ้านหรือหมู่บ้านเดียวกันด้วย (คณะแพทยศาสตร์) แต่อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากการบอกเล่า แม้ว่าจะมีส่วนที่ถูกต้องต่อการใช้สมุนไพรในการบรรเทาอาการต่างๆ แต่จำเป็นต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมให้ทันสมัย เพื่อการใช้ยาสมุนไพรที่ปลอดภัยแก่ประชากรในชุมชน โดยจากการศึกษาของวิริญญา พบว่าความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองมี ความสัมพันธ์ทางบวกระดับต่ำกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนในอำเภอ แม่ใจ จังหวัดพะเยา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.001 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.347 (Wirinya, 2016) และ การศึกษาก่อนหน้าพบว่าความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองมีความสัมพันธ์ระดับต่ำกับ พฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.001 (Anekpunyakul et al., 2020) และด้านทัศนคติไม่มีความสัมพันธ์ต่อการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง ของอสม. ตำบลแม่ไร่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.098$) อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าการใช้สมุนไพรเป็นสิทธิส่วนบุคคล จึงไม่ระบุทัศนคติในทางดีหรือไม่ดี เป็นประโยชน์ หรือโทษ แต่อาจจะส่งผลต่อทัศนคติในอนาคตเมื่อใช้สมุนไพรไปแล้วในระยะหนึ่ง (Unjana & Leemingsawat, 2016) แต่จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างจะ คำนึงถึงความปลอดภัยจากการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง โดยเฉพาะพืชชนิดที่ผ่านการ ตรวจสอบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์แล้ว รองลงมาเป็นการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเอง ช่วยลดการสะสมของสารเคมีในร่างกาย และมีผลข้างเคียงน้อยกว่ายาแผนปัจจุบัน เป็นต้น ซึ่งผลการรายงาน สามารถนำมาเป็นข้อพิจารณาการจัดการอบรม หรือการให้ความรู้ด้านสมุนไพรแก่ อสม. ตำบลแม่ไร่ เพื่อการใช้สมุนไพรที่ถูกต้อง และมีความมั่นใจในการใช้สมุนไพรมากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อตัวอสม. ตำบลแม่ไร่ ชุมชน ตำบลแม่ไร่ ตลอดจนสังคมในขอบเขตที่กว้างขึ้น

จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยเอื้อเรื่องการได้มาซึ่งสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของ อสม. แม่ไร่ มีความสัมพันธ์ทางบวกระดับปานกลางกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.473 เนื่องมาจากสมุนไพร ส่วนใหญ่ที่อสม. แม่ไรรนำมาใช้เป็นสมุนไพรที่ปลูกไว้ใช้เองที่บ้านหรือได้มาจากคำแนะนำของเพื่อนบ้าน สมุนไพรก็มีราคาถูกกว่ายาแผนปัจจุบัน สอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้าพบว่าคนไทยมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการ ใช้การแพทย์ทางเลือกในภาพรวมระดับปานกลาง อาจเนื่องจากการแพทย์ทางเลือกบางประเภทสามารถนำ มาใช้ได้เองที่บ้าน บางประเภทไม่มีค่าใช้จ่ายหรือมีค่าใช้จ่ายในการใช้บริการน้อย จึงเป็นเหตุผลหนึ่งในการ เลือกใช้การแพทย์ทางเลือก (Unjana & Leemingsawat, 2016) และจากการสำรวจพบว่าส่วนใหญ่อสม. ตำบลแม่ไร่ เลือกใช้สมุนไพรที่มีการแปรรูปเป็น เม็ดยา ลูกกลอน แคปซูล ครีม เจล และชาขง เพื่อสะดวก ต่อการใช้งาน และข้อมูลข้างต้นเป็นพฤติกรรมที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ การโน้มน้าวใจ อาจนำไปสู่ การใช้สมุนไพรที่มากขึ้นในอนาคต

จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยเสริมเรื่องข้อมูลการได้รับข่าวสารด้านการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอสม. ตำบลแม่ไร่ มีความสัมพันธ์ทางบวกระดับปานกลางกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.534 ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากสมาชิกในครอบครัว รองลงมาคือบุคลากรทางการแพทย์ ส่วนในช่องทางสื่อเฉพาะกิจส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลจากการอ่านหนังสือ รองลงมาคือการเข้าอบรมเกี่ยวกับสมุนไพร และช่องทางสื่อมวลชนส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตรองลงมาคือโทรทัศน์ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้านี้ว่าแรงสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของอสม. (Woradet et al., 2015) จากผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าบุคลากรทางด้านสาธารณสุข และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ความรู้ การรับรู้ถึงประโยชน์ และการอบรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้มากขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงประโยชน์ของการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเอง เพื่อสร้างความ มั่นคงให้กับสุขภาพ และลดภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพสมุนไพรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Anekpunyakul et al., 2020) นอกจากนี้ช่องทางสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์ทางบวกระดับปานกลางกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.001 ซึ่งมีระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ $r = 0.416$ สอดคล้องกับการศึกษาการเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการใช้สมุนไพร ในการดูแลสุขภาพตนเองจากสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์ทางบวกระดับปานกลางกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.001 (Wirinya, 2016)

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่และเวลา ทำให้การสำรวจพื้นที่ยังไม่กว้างขวางนัก ดังนั้นหากมีระยะเวลาในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรสำรวจให้มีพื้นที่ครอบคลุมมากกว่านี้ เพื่อการนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาความรู้ด้านการใช้สมุนไพรที่ถูกต้องแก่ อสม.ตำบลแม่ไร่ และคนในชุมชน และจากการศึกษาพบว่า ความรู้ ทักษะคติ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในระดับปานกลาง จึงเป็นอีกเหตุผลที่ควรส่งเสริมให้ อสม.ตำบลแม่ไร่ มีความรู้ด้านการใช้สมุนไพรอย่างถูกสรรพคุณ ถูกวิธี เพื่อเป็นอีกทางเลือกในการดูแลสุขภาพในชุมชน ในอนาคตควรมีการจัดโครงการอบรมให้ความรู้ หรือการใช้สมุนไพรอย่างถูกวิธีแก่ อสม.ตำบลแม่ไร่ และเป็นแนวทางปฏิบัติให้สถานพยาบาลด้านสาธารณสุขต่อไป

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

เนื่องจากตำบลแม่ไร่ยังไม่มีการศึกษาการใช้สมุนไพรในชุมชนมาก่อน จึงยังไม่มีข้อมูล หรือการเข้าถึงข้อมูลการใช้ยาสมุนไพรของคนในชุมชนนั้นยาก ทั้งความรู้ด้านสมุนไพร และการใช้ยาสมุนไพรที่ถูกต้องอาจยังไม่สามารถเข้าถึงชุมชนได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการที่ทางคณะวิจัยได้ลงไปสำรวจการพฤติกรรมการใช้สมุนไพรของ อสม. ตำบลแม่ไร่ ถือเป็นก้าวแรกของการสนับสนุนการใช้สมุนไพรของอสม.ตำบลแม่ไร่อย่างถูกต้อง และ

สะท้อนการใช้สมุนไพรของคนในชุมชนเบื้องต้น ซึ่งพบว่า อสม.ตำบลแม่ไร่ และคนในชุมชนมีการใช้สมุนไพรชีวิตประจำวัน แต่ยังคงขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สมุนไพร และจากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรคือ ความรู้ ทักษะติดต่อสมุนไพรต่างๆ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการได้รับข้อมูลของ อสม.ตำบลแม่ไร่ และการเข้าถึงสมุนไพรนั้นก็เป็นส่วนสำคัญที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพร ทั้งของ อสม.ตำบลแม่ไร่เอง หรือจะเป็นประชากรในชุมชนก็ตาม จากข้อมูลนี้ทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแม่ไร่ หรือทางสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลนี้ไปปรับใช้ และจัดโครงการในการอบรมให้ความรู้การใช้สมุนไพรที่ถูกต้องแก่ อสม. ตำบลแม่ไร่ ตลอดจนประชาชนในชุมชนแม่ไร่ หรือสาธารณสุขที่ดูแลงานด้านนั้นนอกเหนือจากตำบลแม่ไร่ สามารถนำข้อมูลไปปรับใช้ เพื่อสนับสนุนการใช้ยาสมุนไพรอย่างถูกต้อง พัฒนาการการดูแลตัวเองเบื้องต้นของประชากร การลดความแออัดในสถานพยาบาล และการลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพทั้งประชาชน และประเทศชาติต่อไปในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการ แพทย์แผนไทยประยุกต์ ตลอดจนบุคลากรในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแม่ไร่ และ อสม.ตำบลแม่ไร่ ต.แม่ไร่ อ.แม่จัน จ.เชียงราย ที่ให้การสนับสนุนให้การศึกษาค้นคว้าสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

References

- Anekpanyakul, P., Sirilak, S., & Damee, P. (2020). Herbal Use Behavior in Health Care among the People in Receiving Service at Naresuan University Hospital. *Council of University Administrative Staff of Thailand Journal*, 9(2). 76 – 90. <http://www.council-uast.com/journal/index.php> (In Thai)
- Aphin, C. (2011). *Organizational support related to proactive health promotion activities of village health volunteers in Nakhu District, Kalasin Province*. (Master degree, Khon Kaen University). (In Thai)
- Buddalerd, P. (2018). The study of the use of local herbs for product development to be used in Thai spa by village health volunteer community group: Thanon Pho sub-district, Non Thai district, Nakornratchasima province. *SUTHIPARITHAT*, 32(104), 83-98. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/DPUsthiparithatJournal/article/view/243412> (In Thai)
- Chanada, R. (2006). *Participation of Health Volunteers in Health Promotion of Community :Case Study of Pathuman District, Bangkok Metropolis*. (Master degree, Thammasat University) (In Thai)

- Hemtrakoonwon R., Nawsuwan K., & Ployninpeach, J. (2020). *Behaviors of Using Herbs for Primary Health Care of Population in Yala City Municipality, Meuang District, Yala Province*. The 11th Hatyai National and International Conference. Songkla.
- Herbal Products Division. (2019). *Herbal Products Act. 2019*. Retrieved from https://www.fda.moph.go.th/Herbal/SitePages/law_herbal2.html (In Thai)
- Jaruwan, S., & Pilaiwan, L. (2007). *Factors Affecting People Consumption of Herbal Decoction Ban Cok-Klai, Muang Lai subdistrict, Mueang District, Sakon Nakhon Province*. (Master degree, Sakon Nakhon Rajabhat University). (In Thai)
- Mattavangkul, C., Kawitu, K., Deenoo, S., & Sinwannakool S. (2019). Factor Related to Herbal Use Behavior for Self-care among People in Phasi-Chareon District. *Journal of Nursing, Siam University, 20(39)*, 99-109. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/nursingsiamjournal/article/view/220474> (In Thai)
- National Health Commission: NHC Version 12 Ministry of Public Health. (2019). Retrieved from http://www.rh2.go.th/uploads/documents/wg1/20160919_131547_18_9911.pdf (In Thai)
- Nawarat, Y. (2012). *Behavior of eating herbal medicine in self-care of patients at the dispensary, Khao Chamao Hospital, Chalermprakiet 80th Anniversary*. (Bachelor of degree, Mahidol University). (In Thai)
- Patcharin, S. (2004). *Participation in healthy Thailand project of public health volunteers, district of bo phloi, Kanchanaburi province*. (Master degree, Silpakorn University). (In Thai)
- Phatnaree, R. (2007). *Roles performance of public health volunteers compared with individual character factors of Tha Mai District, Chanthaburi Province*. (Master degree, Khon Kaen University). (In Thai)
- Phdthapee, J., & Prasertsuk, N. (2015). Health Promotion Behavior For People Operated By Village Health Volunteers In District of Boploi, Kanchanaburi Province. *Veridian E-Journal, Silpakorn University, 9(3)*, 1190-1205. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/75662> (In Thai)
- Pimpa, R., Therawiwat, M., Mamee, N., & Tansakul, S. (2003). Herbal Using Behaviors among Diabetes, Kanchanaburi Province. *Journal of Boromarajonani College of Nursing, 30(3)*, 14-25. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/bcnbangkok/article/view/30253> (In Thai)

- Unjana, R., & Leemingsawat, W. (2016). Knowledge, attitude and behavior of using alternative medicine in Thai people. *Journal of Sports Science and Health*, 17(2), 70-83. https://he02.tci-thaijo.org/index.php/spsc_journal/issue/view/16545/3845 (In Thai)
- Wirinya, M. (2016). *Factors Related to Self Treatment with Herbal Remedies of People in Mea Chai District, Phayao Province*. (Master degree, Thummasat University). (In Thai)
- Woradet, S., Chaimay, B., Salaea, R., &Kongme, Y. (2015). Factors Associated with Herbal Used Behavior towards Self Care among Village Health Volunteers inKrungr La District, Phatthalung Province. *Journal of Health Science*, 24(1), 50-59. <https://thaidj.org/index.php/JHS/article/view/416> (In Thai)